

cik DARUTÖRPEHARC

Ötvenévesen tudtam meg, mi van a beregszászi Órhegyen túl. Amikor nyolc évesen eljöttem a városból, úgy hoztam magammal a behavazott hegy látványának emlékét, hogy bármit mögéje képzelhettem. Mert nem jártam ott soha.

Sokszor elgondolkodtam, miféle regés tájak és égcsapó bércek húzódnak ott. Kedvemre benépesíttem a környéket fényes városokkal és vadonságokkal. Odaképzelttem bármiféle vidéket, síkatoros hegyi falukat vagy kisvárosokat például, melyekről gyakran álmodtam. Olykor az volt az érzésem, jártam már ezekben a kacskaringós ösvények szabdalta, meredek hegyormok övezte településeken. Még az a furcsa sejtés is belém itta magát, hogy ezeket az álmokképeket – örököltem. Miért is ne? Ha örököltem őseimtől a szemem és a hajam színét, a temperamentumomat és az eszem járását, a gondolkodásmodomat meg a kacagásomat, miért ne örökölhetném a szaruhártyájukon megjelenő képeket? Ha ezt a kérdést néha megemlítettem valakinek, vagy szótlán-bávan néztek rám, mint futóbolondra, vagy feltűnően vehemensen lehurrogtak...

Valójában a beregszászi Órhegyen túl – ahogy ezt ötvenévesen először megpillantottam – a Tiszáig nyúló cserjés, homokbuckás mező terül el. Néhány nyomorúságos faluval, kiszáradt patakmederrel. A szélben portölcsér táncol, ördögszekér robog. Az utakat pedig vastagon elborítja a sár.

Amikor ezt a vigasztalan tájat megláttam, valamit mintha elveszítettem volna. Az álmok lehetőségét. Ahogy

a modern ember – a szó tágabb értelmében – elveszítette a tündér legendákat és a messzi mítoszokat, amikor megismerte a glóbusz minden zegét-zugát. Hegycsúcsát, emléktelen sivatagát, korábban járatlan dzsungelét és tengermélyi éjszakáját. Tekintetét pedig szükségszerűen az égre függesztette, s a méretek végtelenségétől úrrá lett rajta a horror infiniti érzése...

Babits korai verse, mely jelentős művei felsorolása-kor mindig említetlen marad, a *Darutörpeharc* mintha egy görög váza egyszerre bukolikus és zordon rajzát varázsolná újjá. Abba a korba süllyeszti emlékezetét a költő, melyet a történelem akkurátus korszakolása nem szabdalt még legendátlanná. Akkortájt az emberi emlékezés természete más volt, mint később.

Ma már elképzelnünk is nehéz – mintha egy titkos érzékszervünket elveszítettük volna, azáltal, hogy helyébe a „tudatnak” nevezett furcsaság került –, hogyan is működött a regés előidők emberének emlékezete. Először is: nem ismerte azt a fogalmat, azt a neutrális, érdektelen és ezért embertelen valamit, amit ma ténynek neveznek. A tény ugyanis nem más, mint a szürke valóság. Ám a hajdani embert ez a ma ténynek hívott, lélektelen és a pillanatba kopottan ékelődő valami egész egyszerűen nem érdekelte. Nem tartotta szükségesnek, hogy vele foglalkozzék. Ahogy a világnak az a vonatkozása is hidegen hagyta, amit mai szóval valóságnak illik mondanunk.

Tudta, hogy az igaz valóság bennünk van. Legbelül, élményeink között. Álmainkban és sejtelveinkben, ahol az idő síkjai összekeverednek. A tér bugyrai szivárványszínnel telítődnek, a képzetes pillanat pedig ünneppé lélekül át az emlékezetben. Folyamatos és felemelő ünneppé, miközben az út szélén kallódó limlomok és az ember futó hangulatai meg nem érinthetik a lélekben folyamatosan születő mítoszt.

Tudatunk a legfiatalabb érzékelőapparátusa az emberi fajtának. A teljesség birtokbavételére való érzékszerünköt helyettesíti, melynek az állatvilág mind a mai napig a birtokában van. A tudat pótszer – nemhiába mondja egy posztumusz feljegyzésében nagy költőnk: „Az ész: önmaga hiánya.” –, mely a Magna Misztériumból való kiszakadásunknak részben oka, részben következménye. Igazság szerint a világ birtokbavételének túl begyakorlatlan és túl gyermekes módja ahhoz, hogy gyanútlanul rábízhasuk magunkat. Ha vele élünk, nem lehetünk eléggé óvatosak...

Babits versében kavargó darvak zúgnak a légben s összecsapnak a rájuk várakozó – sejtethetően afrikai – törpékkel. A madarak szárnya-zúgása és a mérgezett nyilak surrogása összekeveredik. Mintha az elképzelt görög váza árnyékrajzolata hirtelen megelevenedne. A képzet ugyan a hellének koránál régebbi, vagy épp az ő regés gyerekkorukat idézi, melynek emléknyomai Aiszkhülosz művében még tán föl-fölrémlenek, de a későbbiek munkáiban már nyomuk sincsen.

A darvakat a finnek embermadárnak, kuorgának nevezik. Babits róluk szólva metafizikussá tágítja a teret, s e varázslattal, ahogy az irányokat és égtájakat összekaszabolja, valójában a képzet kora-antik méltóságát állítja helyre. Sugallva, hogy a legenda számára fölösleges kacat az iránytű, ahogy a kalendárium is az.

...A vers opálos közege a mítosz téridőn kívüli világa. Mozdulatlan, acélszürke levegő, bábszerű lényektől ellepett táj, melyet partnak mond a költő. A háttér, ez a kódult part, hol a fekete törpék csapata várja magasba emelt lánzdzsáival „óriási sünként” a krúgató darvak ostromát, parányi. Tán a harcias törpék mérete is ezt sugallja. Ám a kép mélysége hatalmas. Mintha magasból nézve eme törpe lelkecskék és krúgató ellenfeleik letöppedtek volna a rovarokat és gyíkokat vendégelő fű világának léptékébe. A figurák

pöttömnyiek, csak épp az őket vendéglő világegyetem véget nem érő. Elhangzik ugyan a versben az Afrika szó. Ez az Afrika azonban nem ugyanaz, mint a ma ismert tündőalakú kontinens. De nem azonos a Babits-kori fekete földrésszel sem. Sokkal inkább hasonlatos a középkor regés Afrikájához, melyben mesebeli országok és birodalmak álltak. Benin és Ife, meg a Vagadui Királyság. A szavannákat és dzsungeleket ruk-madarak, unikornisok, sárkánygyíkok kései utódai meg tevépárducok és egyéb csodalények népesítették be. Csodalények, melyek részben a mesei képzeletből, részben utazók félreértett elbeszéléseiből, végül pedig ilyen-olyan – Európában sem ritka – óriási csontmaradványok megelevenítéséből szökkentek szárba. Igaz, ami igaz, századunk elejének déli kontinensét még itt-ott köd takarta. De sok volt már az ismert tény és adat.

A tények meg az adatok persze, tudni való, azért vannak, hogy elrejtsek a valóságot. És ami a valóságot illeti, ennek mibenléte is ugyancsak aggályossá vált évszázadunk során. Minden korábbi bizonyosság összetört. A nyűgös, ezredvégi ember rá kellett ébredjen: ha az újkori szellem s a hatására tetet öltő valóság összefügg, márpedig nem lehet másképp, akkor ez a modern valóság aggályos és megfoghatatlan. Spiritualitása és materiális megnyilvánulásai mögött egyaránt rontó hatalom rejtőzik.

Babits *Darutörpeharc*ának közege idegen a mai világtól. Álomi tér és mérettelen idő. Ahogy minden igazi vers ideje álomi tér és mérettelen idő. Életünk modern valóságnak mondott közegéből nem vezet út a vers mitikus világába. A tükrözés elmélete hamis és tendenciózusan bárgyú. A szellem susztereinek találmanya. Mert a tény tükre csak tény marad.

Egyszer egy író–olvasó találkozon, amikor még voltak ilyenek, egy kedves hölgy megkérdezte tőlem, kivel találkozónék legszívesebben a magyar költészet múltjából. Hirtelen kimondtam: Babitscsal. Aztán utólag rájöttem,

hogy ennek nem sok értelme volna. Babits zárt világ. Szellemének csonthéja feltörhetetlen. Biztos vagyok benne, még azok is nehezen férhettek hozzá, akik pedig a közelében éltek. Beszélhettek esetleg vele a rákospalotai villamosról vagy a kutyájáról, Ádázról, de a *Darutörpeharc*ról nem. Az a szellem olyan tartományból való, melyhez a modern tények nyelve hozzá nem férhet.

Engem pedig, bevallom, nem érdekelnek a tények. Nem érdekel a *mai valóság*nak mondott sok csukaszürke pillanat. Az eldobott nejloncfaatok a járdaszélen meg a haladók akácfák. De a *Darutörpeharc*ot nem adom! Az unikonist meg a ruk-madarat. Gondvána szigetét az elsüllyedt városokkal. És ezek nem is a maguk testesülésében érdekelnek. Nem vagyok egészen gyanútlan. Az az áttűnési pont érdekel, mely minden szellemi kaland alfája meg omegája. Ahol az emlék elveszíti a maga téridejét, és az álom homályba tűnik át. Kibújik a fizika törvényeinek érvényességéből, és a szellem megteremti köréje a mítosz visszfényét.

Az érdekel, ami a beregszászi Órhegyen túl van. Nem a néhány tengődő falu a királydinnyés porban, a szárguldó ördögszekerek háttérében. A portölcsérek közt legelesző birkacsordák meg az út szélén rozsdásodó autóroncok. A végtelen térnek az az acélszürke, álomi visszfénye vonz ma is, amit ötvenévesen egy pillanatra elveszítettem, aztán hitem szerint újra sikerült megtalálnom.

Mert az a tér, az Órhegyen túl, le nem határolt. Az a „túli táj”. Benne vannak a Takla-Makán romvárosai, a pusztaságban álló halotti tornyok, meg a domboldalakon itt-ott rejtelmesen álló kő-teknősbékák. Az Amur menti tigriseknek állított erdei oltárok, melyek előtt a mandzsu vadász imát mormol. Ott ködlik elfeledten a tenger mélyén jáspis Lamú, márvány Tien-kuin. Angkor-vat szoborerdőkkel díszített templomai. És ott vannak a tevék sárgult csontjai meg a barlangokba rejtett fóliánsok is, melyekből Stein Aurél megtalált egy kisebb könyvtárra valót.

Ami pedig az Őrhegyen innen van, érdektelen adat, tény és dokumentum. Koszlott kacat, ami említésre sem érdemes. Torz akácfa és varjúcsapat. Rozsdás szögek és nejloncafatok a sárban. Öngyújtó és cigarettásdoboz a zsemben. Papírfecniken néhány telefonszám.

SZEPESI ATTILA

Darutörpeharc

*Mikor uj évszak szele rebben,
hajnal hamukárpitja lebben,
új szürkeség ó szürkeségben,
jönnek, jönnek darvak a légben.*

*Jönnek óriás, csőrös ékben,
jönnek, jönnek darvak a légben,
szárnyuk csapása szelet zúgat,
mély hangjuk búsan messze krúgat.*

*Csőrük iránt viszen az útjuk,
de honnan jönnek, sohse tudjuk,
nyakig a lábuk légbe lábol...
tán Afrikából, Afrikából.*

*Halld a csodát, amit ma láttam:
a daruharcot szemmel láttam,
a barna föld hús meztelenje
meztelen éledt elevenre.*

*Hol láttam? kérdezed, hiában.
Tán Thrákiában, Thrákiában:
a pigmaeusok törpe népe
darvak hadának állt elébe.*

*Honukat védni ébredének
földi fickók, pöttön legények,
s sűrű dárdát szegezve jönnek:
nézhetnéd óriási sünnnek.*

*Zúgnak a nyílak és a szárnyak:
csatára, hej! csatára szállnak,
mint égi felhők, földi árnyak,
árnyat, felhőt összekuszálnak.*

*Sötét parton világos pontok,
tépett tollak és törött csontok:
feledve harcok, honfigondok,
nyugosznak most a kis bolondok.*

BABITS MIHÁLY